

Putz Jakab

KATALINFALVA (III.)

A Protocollum baptisatorum nem tesz említést fontosabb történelmi eseményekről. De már itt is találhatóak olyan családnevek, amelyeknek leszármazottai ma is élnek. Pl.: Riemschneider vagy Zacharias Tamás. A Zacharias családot ekkor élt őse után egyszerűen csak úgy nevezték, „Thumesse”; csakúgy mint a Cyriakus (később Wunsch) családot „Cyriake”-nek, Tarillon Tádeusz leszármazottait pedig „Thadese”-nek.

A „Rep”-et gyakran „Reb”-nek írták. Ha női névről volt szó, a családnévhez kapcsolták az -in szótagot. Így például Ritternét „Ritterin”-nek hívták, de volt „Reppin”, „Pritzin”, „Geiserin” stb.

A németeken kívül találhatóak más nemzetiségű nevek is, például Nagy, Pojár, Istvaj, Jormóz. Ők nagy valószínűséggel már szűkebb hazánk német telepesei előtt a környéken éltek.

1806. június 29-én a következőket jegyezték fel:

A megkeresztelt gyermek: „a zsidó Albert” – „ex parentibus judaeis (a zsidó szülők) Poreg Mózes és felesége, Klára; keresztszülők: Botje Adalbert és neje, Lázárföldi lakosok”.

De távolabbi helyekről és a környező falvakból, így Lázárföldről, Szárcsáról, Szécsányból, Istvánvalváról és egyéb településekről is hoztak keresztelendő gyermekeket Katalinfalvára.

Nagyon sokszor Balázs plébános és Kiss Katalin asszony vállalták, hogy keresztszülei lesznek az egyszerű telepes parasztok gyerekeinek.

A házasságot kötöttek jegyzőkönyvi kivonatából már látszik az idegen bánáti községekből indult bevándorlás. Sok név található a három testvérközségből: St. Hubert-ből, Cherleville-ből és Seultour-ból, de fellelhető néhány magyar név is, mint a Varsány vagy a Katona.

A jegyzőkönyvben szerepelnek régi családnevek, mint például Adler, Kindl, Leitermann, Wunsch („Cyriaks”), Ritter, Moran, Klaszky, Schneider Máriafalváról, Larod, Heufeld, Keser (később „Geser”), Russ, Schäfer, Schütz, Urso, Welsch, Holz, Ambrózi, Kolling, Hoppental (később „Hoppintal”), Pritz, Ankner, Rischar. Az utolsó három név később földnévként is előfordul a térségeken: „Pritz, Ankner, Rischar földje”, „Urso-hát”, „Kindl-mező”.

Az első telepesek között találjuk a Lambert, Krifanton, Engst, Jogl, Potje, Partl (később „Bartl”), Philips és Obertin (később „Oberding”) család nevét, akik közül az utóbb felsoroltak az előző század hetvenes éveiben haltak ki, továbbá a Wehner, Globuschütz, Joszt, Becker, Krott és Fibisch családot.

A Fibisch család utolsó tagja az idős Fibisch asszony volt, aki a Stumpf-házban lakott, és jól tudott „ráolvasni”. A veszettség elűzéséhez többek között egy kulcsot használt, amelyet izzó állapotban rányomott a „védelmet élvező” áldozat hüvelykujjára (e sorok szerzője még ma is viseli az ujján a „védőjelet”).

De itt szerepel a Lauer, Pens (Penz), Punkard (Pungart) név is. A Moran család Charleville-ből, a Rischar Seultour-ból, a Damm és Putz család Zsombolyáról származott. Ők csak 1810-ben és 1812-ben jöttek Katalinfalvára.

Első telepesként érkezett többek között a Hedrich, Keks és a Wild család is.

Szembetűnő, hogy a házasulandók között mennyi özvegy volt. Például az 1795-ben kötött öt házasság közül négyet özvegyek kötöttek, köztük két férfi és két nő. A második évben (1796) a házasulandók között három, 1798-ban szintén három, 1799-ben kettő, 1800-ban három, 1801-ben nyolc és 1802-ben öt özvegyet találunk. Ennek fő oka minden bizonnyal a háborús időszakban, valamint az azzal járó férfihiányban rejlett.

Az elhunytak (eltemetett halottak) névsora már többszörösen utal az egyes bevándorló családok származási helyére, vagyis megbízhatóbb támpontot ad az őseink eredetéről.

Schummer Vilmos elhunyt felesége, Anna Margaréta révén még a híresen szép város, Heidelberg is említésre kerül, amelyet Viktor Scheffel költő oly szépen énekelt meg:

„Heidelbergnek csodás,
dicsőséges képe,
Neckar és Rajna
páratlan éke!”

Schummer Anna Margaréta mégis eljött a Neckar- és Rajna-vidék legszebb városából, és végül a katalinfalvai temetőben helyezték örök nyugalomra.

A temető előtt valamikor hét nagy ezüstjegenye állt, amelyek árnyékában az immár 84. életévét is betöltött földi vándor, e sorok szerzője, 6 és 20 éves kora között oly gyakran gondolt korán elhunyt édesapjára, és a Lotharingiából származó derék nagyapára. Onnan nézett a messze távolba, Kenderes irányába, és várta, hogy a délibáb varázslatot szőjön a forró levegőbe.

Réges-rég történt!... Mint ahogy az is, hogy Schummer Anna Margaréta Heidelbergből ide költözött, majd itt csukta szemeit örök nyugalomra... és mégis ez a „réges-rég” csak egy parányi atom, egy pillanat az örökkévalósághoz képest.

Hány értékes élet zárult a koporsókban! Emlékezésünkben a költő szavai vigasztalnak minket:

„Sok gyász és áldás
nyugszik a sírokban,
de reméljük egykor
jobb sors indul onnan.”

Ó, te csodás, kedves, nagyszerű költője minden németnek, vagy inkább minden embernek! Mi, akik e kis hazából származunk, örök hálánk jeléül emlékezetből továbbadjuk gyermekeinknek, unokáinknak és dédunokáinknak legnagyobb versedet, melynek címe *Ének a haragról*.

De vissza a valósághoz! Az öreg vándornak be kell fejeznie szerény művét a hazáról.

A 4. mellékletben az olvasó megtalálja a születettek és az elhunytak számát egymással szemben feltüntetve, a település kezdetétől, vagyis 1795-től 1930-ig. Az adatok összeállítása rendkívül nehéz és fáradságos volt, mert a plébániahivatal öt településének adatait – a jegyzőkönyvvezető túlerheltsége miatt – csak röviden jegyezték fel. Ezért a szerzőnek először ki kellett válogatnia a szülőfalunkból származó lakosokat; mindez kb. hetven évfolyam esetén meglehetősen fáradságos munka volt.

Első pillantásra a táblázat – amely kétségkívül valós adatokat tükröz – feltettebb kedvezőtlen képet nyújt a születési és halálozási arányról; ezt csupán enyhíteni tudta a szinte mindig állandó, normális születésszám. A statisztikából látszik, hogy mennyi bajt és pusztítást okoztak a járványok, mint például a kolera, skarlát, diftéria vagy a kanyaró. Látható továbbá, hogy az alacsony népességszám ellenére a település történetének első harminc évében a születésszám mindig száz körüli volt, 1830-tól a századfordulóig pedig csak kilencszer maradt száz alatt, de több mint hatvan évfolyamon át messze meghaladta azt.

1895-ben a település 100. évfordulóját az istenfélő asszonyok ünnepelték meg a legméltóbban: abban az évben százhuszonnégy gyermek született.

De figyeljük meg a születési arányt 1896-tól kezdve!

A 90-, 91-, 94-es születésszám négynél többször már nem fordul elő; igen, a születési tendencia oly mértékben csökkent, hogy felteszem a kérdést, kedves férfiak és asszonyok: „Hova vezessen ez?” Apáinknak épp elég nehéz sora volt, mégis nagy, erős gyerekeket neveltek.

A település kezdetekor szülőfalunk 135 házból állt; 1895-ben 373 lakóház volt itt, 1931-ben 480. Minden ház bejáratánál ott a Megváltó képe és idézett szavai. Mennyivel több házi oltárt és szent, hitvesi ágyat jelent ez szülőfalunk alapítási idejéhez képest!

Ti is, kedves asszonyok, akiket joggal nevezhetek szentélynek, vizsgáljátok meg lelketeket, mert a ti kötelességeitekről és jogotokról van szó! De nekem

nemcsak jogom, hanem orvosként feladatomban is, hogy felügyeljem egészségüket. Testetek beteg és fonyadt lesz, ha tiltakoztok a bennetek csírázó élet ellen. Nagy és szent hivatások, hogy a gyermeknevelésnek éljete, és ne hagyjátok tönkremenni megszentelt testeteket.

Kezdő orvosként tapasztaltam, hogy azok a nők, akik 14–18, sőt 20 gyereket, vagy annál is többet szültek, mind teltek, egészségesek és erősek voltak; mert a nő minden gyermeke által egészségesebb és nagyobb ellenálló képességű lesz, hogy nagy és szent hivatását könnyebben betölthesse. Így joggal nevezhető a család oltárának.

Remélem, kedves asszonyok, megszívleltek ezt az atyai tanácsot, amelyet nagy tisztelőtök hagy rátok.

ORVOSOK

Az olvasó az egészségügyről szóló fejezetben már találkozott Adler Ferenc orvos nevének említésével, egy házassági jegyzőkönyvi kivonat kapcsán.

Az előző század ötvenes, hatvanas éveiből ismerünk még átutazó orvosokat, Bernard és Pongrácz doktorok személyében; egyikük sem tartózkodott huza-mosabb ideig Katalinfalván. A faluban Adler Gáspár felcser telepedett le hosszabb időre.

Az 1876-os egészségügyi törvény értelmében az akkoriban Begaszentgyörgyön (Begej-Sveti-Đurađ) élő dr. Bernard Józsefet nevezték ki körzeti orvosnak. Azonban idős kora és meggyengült egészségi állapota miatt nem sokáig bírta a már önmagában is túl nagy begaszentgyörgyi körzet orvosi ellátásának terheit. Bernard doktor 1877. november 14-én hunyt el (szül. 1821-ben).

Utódául 1877. december 30-án egyhangúlag dr. Putz Jakabot (szül. 1848. május 20., Katalinfalva) választották. Diplomája megszerzése után még néhány évet a szülészetnek szentelt a Bécsi Egyetemen, amelyet barátja és akkori munkatársa, az 1. számú bécsi nőklinika későbbi professzora és igazgatója, dr. Friedrich Schauta irányítása alatt végzett. A professzor hiába marasztalta őt Bécsben, a fiatal orvost hazahúzta a szíve nagybeteg, koros édesanyjához. Döntéséhez hozzájárult még a választókörszék egyhangú bizalma, valamint az úri Ittebei Kiss család bizalommal teli jósága és barátsága.

Katalinfalvai lévén, mindig kötelességének érezte, hogy hűen segítse honfitársait. Erre már megválasztásakor bőven adódott alkalom, de még inkább azután, hogy begaszentgyörgyi körzeti orvossá választották.

Már 1873 előtt és után kivette részét a földszerzésből, tíz évvel később pedig közreműködött az 1802 hold föld telekkönyvi bejegyzésénél.

Fáradhatatlanul arra ösztönözte édesanyját, hogy tartson ki az urasággal kötött szerződés mellett; mindez később, a falura nézve nagyon áldásos volt, mert Ittebei Kiss Heléna asszony a községnek kínált fel megvételre 1600 hold kiváló minőségű földet.

Orvosi tevékenységével részben már foglalkoztunk a koleráról szóló fejezetben, de itt újból meg kell említeni, hogy körzeti orvosi működése alatt több mint 120 féle járvánnyal vette fel a harcot (kolera, tífusz, himlő, skarlát, diftéria, kanyaró stb.). Köztük a legrosszabb a már említett 1892–93-as Ilona- és Lajos-majori, majd 1910–15-ben a begaszentgyörgyi, a két toráki és a Bega-vízgyűjtő mentén fekvő kleki kolerajárvány volt.

Vezérlő csillaga már fiatalon a haza- és emberszeretet volt, ez 1866-ban arra ösztönözte, hogy Matzek Istvánnal együtt bátran, félelmet nem ismerve ápolja szülőfaluja kolerás betegeit.

1873-ban Breitenseeben (Bécs 13. kerülete) dolgozott, kolerás betegeket gyógyított. A világháború alatt önként és ingyen vállalta a begaszentgyörgyi Vöröskereszt-kórház vezetését.

Anélkül, hogy körzeti orvosi teendőit akár csak a legkisebb mértékben is elhanyagolta volna, hazájában hűen mindig arra törekedett, hogy tanácsaival, közbenjárásával emberként és barátként is segítse honfitársait. Az általa alapított katalinfalvai takaré- és előlegegyesület, amely számos családot mentett meg az anyagi csődtől, az érintettek emlékezetében él tovább, és újabb – eddig még sajnos megvalósulatlan – takarékegylet létrehozására int.

Spórolni, tartalékolni kell az oly gyorsan és könnyen jelentkező szükség-helyzetekre, ahogy azt a jelenlegi, szomorú gazdasági körülmények is bizonyítják.

Emberbarát orvosi tevékenységéért nemcsak betegei teljes bizalmát és odaadását élvezte, hanem legfelsőbb körökben is elismerték. Ennek jeleként megkapta a koronás arany érdemkeresztet, a magyar Vöröskereszt érdemkeresztjét, a bolgár Vöröskereszt és a császári ottomán vörösfélhold-egyesület érdemkeresztjét, valamint többszöri miniszteri és hatósági elismerő okleveleket.

A béketárgyalások hosszú ideje alatt, amikor Begaszentgyörgyön szállásolták el a szerb gyalogságot, az ezred parancsnoka, Novaković ezredes úr kérésére készségesen vállalta a betegek és a gyengélkedők ápolását, mivel az ezrednek nem volt katonai orvosa.

A szerb közigazgatási hatóság felkérésére 1920. szeptember 22-éig a körzeti orvosi teendőket is ellátta.

Helyettese, az átmenetileg hivatalban levő dr. Fialowski Béla rövid időn belül (1920. február 26.) elhunyt.

Utóda, a nagyjából ugyanennyi ideig szolgálatban levő Vezér doktor hamarosan lemondott, így megint megüresedett a körzeti orvosi állás. Lazić főszolgabíró úr felkérésére azonban 1921–23-ban a mindig szolgálatkész Putz doktor még egyszer elvállalta a feladatot.

Dr. Putz Jakab így zárta le negyvenhat évig tartó orvosi tevékenységét; pályafutását a létért folytatott küzdelemben töretlen bátorság és Istenbe vetett rendíthetetlen bizalom jellemezte.

1923 novemberében Pozin doktor (orosz származású) került a körzeti orvosi posztra; őt 1926 szeptemberében leváltották. Utódát, az ernesztházi származású dr. Wacker Jakabot három év után szintén leváltották. Azóta dr. Radiša Ostoić a begaszentgyörgyi (Begej-Sveti-Đurađ) körzeti orvos.

Katalinfalván 1929 óta egy nagyon törekvő és lelkiismeretes orvos, Rollinger M. doktor működik. Szülőfalunkra nézve áldás és szerencse, hogy személyében ilyen megbízható barátra és segítőre lelt, aki maga is a faluban lakik, és járatos az orvostudományban. Rollinger doktor Ernesztházáról származik.

GAZDASÁG

Az első fejezet végén (szerződéses időszak) röviden említést tettünk ősünk gazdasági helyzetéről, utalva az akkori rossz közlekedési viszonyokra. A legnagyobb probléma a szerződéses kötelezettségekkel járó anyagi tehetetlenség, vagyis a saját földtulajdon hiánya volt. Csak a telepes törvény életbelépésével és az uraság, idősebb Ittebei Kiss Miklós, valamint felesége, Heléna (szül. Damaszkín) nagylelkűségének köszönhetően jutottunk értékes földhöz szülőfalunk határában.

Időközben Magyarország a konstitucionális politikának és az utak (vasutak és vízi utak) kiépítésének köszönhetően nem várt fejlődésnek indult. A kormány támogatta az állattenyésztést, és a parasztok könnyen, gyorsan értékesíteni tudták terményeiket. Így elhárultak az 1863-as év szerencsétlenségei, a rossz termés, az 1866-os, majd az 1873-as kolerajárvány borzalmai és az 1870-es árvíz következményei. Az első földtulajdon, az 1802 hold föld megvásárlásának anyagi terhei ellenére a lakosság körében olyan erős, mindenütt érzékelhető impulzus vette kezdetét, hogy idős és fiatal azon versenyzett, melyikük tudja intenzívebben megművelni a földjét; vagyis önbizalom lelkesítette a kedélyeket. A fiatal körzeti orvos, Putz doktor példája és igyekezete magával ragdta a kétkedőket, és a takarékelőlegegyesület segítségével az emberbarát orvos sok honfitársát emelte ki az adósságból.

Azokat, akik eladták földjeiket, személyes anyagi támogatásával arra buzdította, hogy vásárolják vissza azokat. Így esett, hogy egy becsületes paraszt négy hold kiváló minőségű földet tukmált rá az orvosra az úgynevezett „római árokban”. Két év múlva az illető helyrejött anyagilag, és magasabb árat felkínálva szerette volna visszavásárolni a földjét. Az orvos azonban visszautasította az ajánlatot, és a szerencsés embernek az egykori eladási áron adta vissza a földjét.

Putz doktor több mint ötvenszer utazott honfitársai érdekében a megyeszékhelyre, Nagybecskerekre, és mindig sikerült kiszabadítania a hozzá fordult szerencsétleneket az uzsorások karmaiból.

Nagyon nyomasztó volt mindannyiunk számára a magas halálozási arány, amelyet főként a kanyaró, skarlát, diftéria és a kolera okozott, utóbbi – ahogy már említettük – 1866-ban, 1873-ban és 1874-ben tombolt.

Az emberveszteség és az ezzel járó egyéb veszteségek nagy szerepet játszottak a gazdasági életben; hiszen a legnagyobb értéke az emberéletnek van.

Istenfélelemre intlek titeket, kedves honfitársak, főleg benneteket, asszonyok, akiknek szamaritánusi tettét a világháború alatt igaz örömmel dicsértem: a nehéz férfimunkát elvégezve bátorsággal és istenfélelemmel küzdöttetek és aggódtatok harcban álló apáitokért, férjeitekért és gyermekeitekért. Szamaritánusi cselekedeteiteknek köszönhetően jó pár értékes emberi élet maradt fenn nemcsak a család, hanem a gazdaság, vagyis a munka számára is.

Amikor 1866-ban és 1873-ban a tudomány még nem ismerte a legföltettebb kincs, az emberélet védelméhez vezető utat, és szülőfalunknak még nem volt orvosa, több mint négyszáz ember esett áldozatul a kolerának, pedig a betegség egy évvel azelőtt már kitombolta magát.

1892-ben és 1893-ban hasonlóképpen jártak azok a települések, ahol nem volt orvos, vagy ha volt is, nem rendelkezett megfelelő tapasztalatokkal, például Ernesztházán és Lázárföldön. Szülőfalunknak, majd Begaszentgyörgynek és a két Toráknak nemcsak az imént említett években, hanem 1910–1915-ben is csupán elenyésző embervesztesége volt, mert a körzeti orvos megfelelő ismereteket és tapasztalatokat szerzett, és – egyesek gúnyolódása, hálátlansága ellenére – végezte a kötelességét.

Azért tekintettünk vissza az Egészségügy, illetve az Orvosok fejezetre, hogy lássuk, milyen fontos az orvosi poszt betöltése, és hogy milyen szorosan összekapcsolódnak a gazdasági érdekek az egészségüggyel.

De most térjünk vissza a tisztán gazdasági vonatkozású dolgokra! Mielőtt ismertetem a község gazdasági-pénzügyi fejlődését, foglalkozzunk egy kicsit a szerződéses gazdasági forma lényegével, amely őseink életét meghatározta!

Az első periódus lezárulását megelőző években néhányan már felismerték azt a nagy hibát, amelyet betelepülésükkor elődeink vétettek, vagyis hogy nem ragaszkodtak már rögtön az első szerződés megkötésekor ahhoz, hogy bizonyos idő elteltével megkapják az általuk megművelt föld egy részét. Mondjuk, tízévenként öt holdat, így öt évtized, vagyis egy fél évszázad alatt gondoskodtak volna huszonöt hold föld magántulajdonról a maguk számára.

Az első szerződés 20 évre kötött, és az idősek beszámolója szerint az uraságnak járó szolgáltatásokat holdanként öt forintban, két nagy kocsiszállítmányban (Perlasz vagy Becse), valamint két kis rakományban határozta meg.

A második szerződés már nehezebb feltételeket szabott: holdanként nyolc forintot, az egyéb szolgáltatásokat és két holdnak megfelelő búzát kellett leszállítani.

Amikor a harmadik szerződés szerint a szokásos terményszolgáltatáson kívül holdanként tizenegy forintot kértek, elmérgesedett az urasággal szembeni viszony.

1894-ben – tehát száz évvel a falualapítás után – Katalinfalván 373 lakóház épült; a telepestörvény után kiváltott 1802 hold földért még tizenhárom évig holdanként 13 forint 50 krajcárt kellett fizetni, míg az uraságtól vásárolt földért évente csak öt forintot. Az utóbbit sokan teljes összegben kifizették.

1930-ban a faluban 483 lakóház állt, de sok már akkor megüresedett. 1904 óta néhányan a Haas és Deutsch uraságtól vásároltak földet a katalinfalvai határban.

A következő adatok szülőfalunk földbirtokviszonyait tükrözik:

A telepestörvény után kiváltott föld	1802 hold
Az uraságtól vásárolt föld	1600 hold
Magántulajdon: Haas és Deutsch	1898 hold
a szentgyörgyi határban	16 hold
az ernesztházi határban	1340 hold
a lázárföldi határban	275 hold
a jankahídi határban	13 hold
<u>a kleki határban</u>	<u>140 hold</u>
Összesen:	7084 hold

Ha Putz doktor indítványozására valóban megvásárolták volna a 3000–5000 hold földet a Haas és Deutsch uradalomtól, akkor most Katalinfalva körülbelül 10 000 hold földtulajdonnal rendelkezne.

A falu gazdasági-pénzügyi gyarapodásáról Getten bíró úr az alábbi adatokat állította a szerző rendelkezésére:

Az 1860-as és az 1870-es években esedékes 142 000 forint nagyságú földbérleti tartozásból Gion bíró 70 000 forintnak megfelelő teljes értékű váltót fizetett ki. 1889. március 1-jén a hátralevő tartozás 70 000 forint volt, ehhez jött a patronátusi költség, amely immár a községet terhelte.

Getten bíró úr a következő összegzésre jutott:

Tartozás	129 959 forint 01 krajcár
<u>Kamat</u>	<u>3 373 forint 57 krajcár</u>
Összesen	133 332 forint 58 krajcár
<u>Ebből kiadás</u>	<u>51 349 forint 09 krajcár</u>
Maradék	81 983 forint 49 krajcár
Községi tartozás	36 146 forint 02 krajcár
Behajthatatlan összeg	9 473 forint 86 krajcár
Patronátusi tartozás	4 129 forint 21 krajcár
<u>Nack jegyző provizórium</u>	<u>1 600 forint</u>
Összesen	51 349 forint 09 krajcár
Elismert tartozás	56 264 forint 11 krajcár
<u>Elzálogosított tartozás</u>	<u>25 719 forint 39 krajcár</u>
Összesen	81 983 forint 49 krajcár

A község 8%-os hosszú lejáratú kölcsönt vett fel a nagybecskereki takarékpénztártól, majd a budapesti Hazai Banktól, hogy az urasággal kötött üzlet hátralékát azonnal rendezhessék.

Ahogy már említettük, a régi, omladozó községházát, amelyet még 1797-ben a település alapításakor vásárolt meg egy Rausch nevezetű üzletember 1887-ben újjáépítették. E költségek fedezésére a község ismét hosszú lejáratú kölcsönt vett fel a budapesti Magyar Jelzálogbanktól, 40 000 forint értékben.

1889 januárjában jött létre a községi takarékpénztár. 1890. március 3-án a takarékpénztár szabályzatának 3. paragrafusát módosították aszerint, hogy a törzstőke 25 264 forint 11 krajcár, ehhez hozzáadták a 25 719 forint 37 krajcárt a patronátusi költségek fedezésére, így a takarékpénztár törzstőkéje 81 983 forint 49 krajcárt tett ki.

Getten bíró úr szerint a községi takarékpénztár nagyon hasznos volt a falu számára, mert a világháború alatt 1914–1918-ban a befektetők pénzeivel hadikölcsönt jegyzett, de azt a háború után megtérítette a befektetőknek.

E kétségtelenül jószándékú véleményhez azonban hozzá kell tennünk, hogy a véletlen, illetve a nagy vendégház és a községi malmok eladása sokkal nagyobb hasznot hoztak. De elégedjünk meg azzal, hogy minden szerencsésen végződött!

Falunk gazdasági ügyei jelenleg jó és gondos kezekben vannak. Az olyan derék férfiaknak, mint Getten bíró és a jó szándékú Kern Ervin jegyző úr, a lakosság elismeréssel, köszönettel és támogatással tartozik.

Hazánk gazdasági fellendülésére jó hatással volt a temesvári kanonok és képviselő, Blaskovich főtisztelendő, valamint Wittmann képviselő által propagált Dél-magyarországi Parasztegyesület.

Napjainkban hatékonyan működik a Német Kultúrszövetség, amely ugyanazon gazdasági célokat irányozza meg.

Minden földi dolog képes a javulásra, ez vonatkozik a mezőgazdaságra is. Különösen, ha az ilyen jellegű tájékoztatókat idősebb, tapasztalt gazdák és a terület iránt érdeklődést mutató, szakmailag elismert előadók tartják, mint ahogy azt a torontáli mezőgazdasági egyesület dicséretes módon szervezi és a közjólétnek szolgálva széles körben terjeszti is.

Az előadásokat nem a vendégházban, hanem – ha nincs más megfelelő helyiség – az iskola egyik tantermében kellene tartani. Ehhez a falu vezetősége is biztosan hozzájárulna, főleg, ha a felügyeletre komoly emberek jelentkeznének. A szeszes italok fogyasztását és a dohányzást az előadóhelyiségekben feltétlenül tanácsos kerülni.

JEGYZŐK

Egy közösség vezetése elképzelhetetlen a helyi bíró és a bizottság nélkül. Már csak a magasabb civil vagy katonai hatóságokhoz fűződő kapcsolatok miatt is szükség van egy a jogtudományban és adminisztrációban jártas hivatalnokra, akinek – ahogy mondani szokás – a kisujjában van a közösségi ügyek sokrétű írásos és szóbeli intézése.

Mivel a háború után elvesztek a régi jegyzőkönyvek, lehetetlenség volt megbízható adatokat találni arról, hogy kik voltak szülőfalunk jegyzői. Nem sikerült megszerezni egykori szerződéseket sem, így csak a régi adókönyvekből indulhattam ki.

Az 1840-es években szerepel egy bizonyos Andrássy úr, aki jegyzőként dolgozott a faluban. A hatvanas évek közepéig Pilly Mihály úr töltötte be ezt a posztot. Utóda a lakosság körében népszerű Várady József úr lett. Őt követte Krisch Ferenc úr, aki 1881. június 3-án hunyt el. 1882 végéig a később elmebajban szenvedő Berta Pál úr vezette a hivatalt. Helyére 1884 elejéig az idős, szellemileg beteg Bubalovich úr lépett. 1884. április 1-jén Nack Lajos urat választották meg jegyzőnek; az ő hivatali tevékenységéről egy másik fejezetben már részletesen szó volt. 1895 júliusában távozott a hivatalból.

Ettől az időponttól kezdve Pártay Zoltán úr vezette a jegyzői hivatalt. Munkáját ugyan jó szándékúan végezte, de kevés tapasztalattal rendelkezett. Protekciós volt, akit valahol el kellett helyezni. Ilyen eset gyakran előfordult nemcsak szülőfalunkban, hanem máshol is. Természetes, hogy ilyen körülmények között a falubeliek belső ügyeit és igényeit a tapasztalatlanság következtében mostohán kezelték.

Végül 1897 vége felé sikerült a községnek egy megfelelő jegyzőt találnia. Egy valódi szakembert, aki nemcsak tudással és tapasztalattal rendelkezett, hanem munkáját mindig józanul, alaposan, rendszeretően és fáradhatatlan szorgalommal végezte. De Schleich Miklós úr, az új jegyző, azt az irányzatot képviselte (Horváth, Schiller), hogy a község belső ügyei és a falubeliek igényei háttérbe szorulnak az adminisztratív teendők mellett. Így a lakosság ügyeit szinte soha nem a jegyző, hanem nagyrészt az alárendelt szervek intézték. Ennek következtében hiányzott a jegyző és a lakosság közötti meleg léghő.

Ehhez a mizériához az előző század végétől egészen a háborúig, sőt a háború végéig, nagyban hozzájárult a korszellem. A politika uralta a közéletet, melynek középpontjában a jegyzők – részben saját készletéből, részben kényszerből – községeikben szívesen játszották a hatalmast. Ez gyakran diszsonanciához vezetett, melynek következtében elfajultak a kedélyek. Márpedig ahogy azt a latin szólás is mondja: „Voluptate dominante jacent omnes virtutes” – Ahol a szenvedély az úr, ott az erény alulmarad.

De zárjuk le békésen ezt a fejezetet!

Néhány fáradhatatlanul szorgalmas jegyző az áldatlan politikai hullámnak köszönhetően gyakran erős összetűzésbe került a lakossággal, amely egyébként tisztelettel és rokonszenvvel fordult volna felé. Schleich jegyző úr úgy maradt meg emlékezetünkben, hogy a község jegyzőségét szorgalommal és rendszere-ttel vezette. 1919 elején távozott hivatalából.

Őt követték: 1923. április 4-éig Klopp Miklós; 1925 szeptemberéig Müller Ottó; 1928. január 23-áig Milan Vuić; 1928. május 16-áig Marko Jankahidac.

Azóta Kern Ervin úr a jegyző – a lakossággal szemben jóindulattal, a hivatalban szorgalommal és rendszeretettel dolgozik.

FÜGGELÉK

Az Eleméri és Ittebei Kiss földesúri család származása

Eredeti földtulajdon 14 000, később 28 000 hold. A vagyont legidősebb Ittebei Kiss Miklós szerezte. Bátyjához hasonlóan állattenyésztéssel és állatkereskedelemmel foglalkozott, nagy és tehető hadseregszállítók voltak. Legidősebb Kiss Miklós szerezte meg a begaszentgyörgyi domíniumot, bátyja (Ágost?) pedig az ittebei domíniumot, beleértve Ernesztházát és Elemért is. Az ő fia volt a híres 1848-as lovásztábornok, aki mesés birtokkal és gazdasággal rendelkezett.

1) Legidősebb Kiss Miklós tisztázatlan körülmények között vesztette életét Erdélyben, egy üzleti út során. A halál okát és helyét nem konstatálták. Eltűntnek nyilvánították, de a körülmények mellett szólnak, hogy megölték, majd kifosztották, mivel mindig nagy pénzüsszegeket hordott magánál.

Felesége, Issekutz Katalin az erdélyi Erzsébetvárosban született. Személyének a katalinfalvai templomban elhelyezett szoborral állítottak emléket, amely úgy ábrázolja őt, hogy kiskorú fiát, Antalt kézenfogva keresi az eltűnt férjét, végül Istenben talál vigaszt és nyugalmat. Ő szülőfalunk alapítója, Katalinfalvát róla nevezték el.

Kiss Katalin és fia, Antal, istenfélő és hazaszerető emberek voltak. Katalin asszony első lelkipásztorunkhoz, Balázs plébánoshoz hasonlóan számos családban vállalta a keresztszülőséget. 1830. szeptember 18-án hunyt el. Szeptember 22-én temették a katalinfalvai templom kriptájába; a szertartást Lebzeltern Henrik, a csanádi egyházmegye kanonokja és kántora vezette.

A halotti jegyzőkönyv így szól:

„Anno Domini 1830. 18. Septembris obiit Temesvárii spectabilis domina Catharina Lukáts, nata Issekutz, pia mater spectabilis Antonii Kiss, sepulta Catharinafeldini. Penes aram maiorem in dextra parte in crypta familiae, suus anni versaria dies ex fundatione in die possessionis singulo anno cum uno requiem et duobis sacris lectis recoletur. Nata in Transylvania Elisabethopolis 74 annorum nata 1756. 0. 0. moribunda S. S. provisa. Sepelevit reverendissimus dominus Henricus a Lebzeltern cathedralis ecclesiae Csanádiensis cantor et canonicus.”

2) Fia, Ittebei Kiss Antal 1780. november 2-án született, és 1844. január 2-án hunyt el. Édesanyjához hasonlóan nemes szándékkal és jóindulattal viseltette szülőfalunk iránt. Az ő kezdeményezésének és energiájának köszönhetően kezdtek meg 1816-ban az árvízelvező árkok építését, amelyek egy évvel később, 1817-ben el is készültek.

Kiss Antal, anyja rendkívül gondos nevelésének köszönhetően minden területen tájékozott volt, így nem csoda, hogy a magyar országgyűlés tagjává, Torontál vármegye alispánjává és királyi udvari tanácsossá választották.

Alispánként szeretett kilovagolni a katalinfalvai földművesek kitűnő lófogataival, és legtöbbször csak kiválasztott emberekkel vitette magát négyes fogaton a megyeházán rendezett gyűlésekre. Kedvenc kocsisa a Zsombolyáról betelepült Putz Jakab (a szerző édesapja) volt. Becskerekre érve mindig megkérdezte tőle: „Na, Jakab, mint gondolsz, mennyi ideig voltunk úton?”

„Kegyelmed induláskor megnézte az órát, és biztosan meg tudja mondani.”

„Jakab, jól és figyelmesen hajtottál: negyvenöt perc elég volt, hogy ideérjünk.”

Szívesen látogatta meg otthonukban a Lotharingiából („Lotharingia” et „Gallia” jegyezte fel a jegyzőkönyvben Balázs főtisztelendő plébános úr) bevándoroltakat, például az idős Budo asszonyt; velük franciául beszélhetett.

Kiss Antal – ahogy már említettük – a templomi kriptában elhelyezett rézkoporsóban nyugszik, amelybe a boncoláskor kivett szívé is elhelyezték.

3) Fia, idősebb Kiss Miklós (szül. 1813. május 25., elhunyt 1882. május 11-én) tanult ember volt.

Míg a telepestörvény csak három hold földet írt elő, ő csaknem a háromszorosát állította szülőfalunk rendelkezésére, és ezzel lefektette a település anyagi jólétének első, nagy jelentőségű alapkövét. A második alapkövet felesége, Kiss (Damaszkin-Németh) Heléna (szül. 1827. december 29-én, elhunyt 1886. január 17-én) fektette le. Kiss Heléna rendkívüli szellemi adottságokkal és erős lelkülettel bírt. Egyformán jól beszélt a német, francia, angol és a magyar nyelvet, valamint jártas volt azok irodalmában. Emellett gondoskodott e nagyszerű birtok minden ügyéről. A szegényekkel együttérző, mindig jótékonykodó asszonyt még jellemezte az a nemes lelkület, hogy ellenségeivel is jót cselekedjen.

Csak egy példa jótékonyágáról:

Jóval azelőtt, hogy Széll Kálmán, a nagy mester és Magyarország államigazgatási minisztere bevezette volna a nép szegényeit megcélzó nagylelkű tervét, hogy palotákhoz hasonlatos kórházakat építsen, és ingyenes orvosi ellátásban részesítse, valamint gyógyszerekkel lássa el a nincsteleneket, addig a körzeti orvosnak – aki egyben az úri család háziőrvosa is volt – a receptek bemutatásával havonta be kellett számolnia az uraságnak arról, hogy mennyi gyógyszert adott a szegényeknek és elhagyottaknak.

Ekkor történt, hogy egy asszonynak, aki az úri családdal szemben ellenségesen viselkedett, súlyosan megbetegedett a lánya. Ágyhoz kötve gyógyszerek

nélkül tehetetlenül feküdt volna, ha a nemes lelkű Kiss Heléna asszony nem gondoskodik róla. Ez még azelőtt történt, hogy bevezették volna a szegények gyógyszeres segélyezését; és mivel a nemes asszony már maga is nehéz anyagi helyzetben volt, tette igazi szamaritánusi cselekedetnek számít.

4) Idősebb fia, ifjabb Kiss Miklós (szül. 1852-ben), gondos nevelést kapott, és Berlinben tanult jogot a híres Geist professzornál. Apja halála után neki szánták a birtok legértékesebb részét, az ittebei „lápót”. Csakhogy az uzsorások és spekulánsok úgy behálózták ezt a jámbor, idealista embert, hogy hamarosan tönkrement anyagilag, majd konzuli pályára lépett. Így jutott el trópusi országokba, egészsége megromlott, és hamarosan meghalt.

Felesége, Schratt Katalin, bécsi udvari színésznő volt. Házasságukból született egy szellemileg kiemelkedő képességű fiú, Antal. Apjához hasonlóan diplomata pályára lépett.

Kiss Miklós idealizmusának következtében teljes vagyonát elvesztette, mert az embereket olyan igaznak és jónak tartotta, mint amilyen maga is volt, hasonlóan Schiller poétájához *A föld megosztása* című művében.

Ifjabb Kiss Miklós felesége családi kriptájában nyugszik Hietzingben (Bécs).

5) Öccse, Kiss Elemér (szül. 1854. november 23-án, elhunyt 1896. március 23-án) édesanyja nemes tulajdonságait örökölte, kinek példájára szülőfalunkkal sok jót cselekedett. Édesanyjához hasonlóan megvolt benne az az erény, hogy ellenségeivel szemben is jóindulattal viseltetett.

Ebeczki Blaskovich Gizellával kötött házasságából a következő gyermekek születtek. a) Clemence, Sándor magy. kir. tábornok felesége, b) Ernő, magy. kir. lovaskapitány, c) Katalin, d) Miklós, magy. kir. őrnagy. Mind a négy gyermek anyjukhoz, özvegy Podmaniczky bárónőhöz hasonlóan Magyarországon él.

A házasságból született, de korán meghalt gyermekek: Emília (szül. 1880. március 1-jén, elhunyt 1880. március 2-án) és Ilona (szül. 1881. augusztus 6-án, elhunyt 1884. március 16-án). Apjukhoz hasonlóan mindketten a katalinfalvai kriptában nyugszanak. Ugyanide temették Kiss Károly lovaskapitányt, idősebb Kiss Miklós testvérét, valamint idősebb Kiss Miklós két ikergyermekeit: Antalt (szül. 1852. szeptember 28-án, elhunyt 1853. február 5-én) és Katalint.

Rajtuk kívül a következők nyugszanak a kriptában: Linnhart Katalin (szül. 1779. július 6-án, elhunyt 1856. november 29-én) és Ambroschütz-Lónyay Erzsébet (szül. 1801-ben, elhunyt 1839. november 8-án).

Egy ideig – 1850-től 1867-ig – egy nagy történelmi jelentőségű hős is feküdt az úri kriptában.

A Protocollum defunctorumban, a halotti jegyzőkönyvben az alábbi figyelemre méltó bejegyzést olvashatjuk:

„Sepelevit 5. Martii 1850 Stephanus Matzek, parochus catharinafeldiensis: Illustrissimum Ernestum Kiss de Ittebe, 50 annorum, colonellus regiminis equit. Huszarorum no. 2 ductorum Hannoverorum a Proprietario rege Hannoveri.

Locus nativ.: Cath.–Elemér, habit.: regimen
Sententia iudicii bellici Aradvarini 6. Octobris 1849 extuminatus.”

Lefordítva:

„1850. március 5-én Matzek István katalinfalvai plébános eltemette az 50 éves korában elhunyt, dicső Ittebei Kiss Ernőt, a 2. számú lovászhuszárezred ezredesét; ezredtulajdonos: a hannoveri király.

Születése helye: katolikus Elemér, lakhelye: az ezrednél.

A hadbíróság ítélete szerint 1849. október 6-án Aradon kivégezték.”

Nemes Ittebei Kiss Ernő földi hamvait idősebb Kiss Miklós nagy nehézség árán 1849. október 8-án átvitette a katalinfalvai családi kriptába, majd 1867 őszén átkerült az eleméri kriptába.

ZÁRSZÓ

Három okból volt bátorságom, sőt kötelességem megírni honfitársaimnak e szerény munkát drága szülőfalunk történetéről, alapításától kezdve napjainkig.

a) Első indíttatásom – az isteni gondviselésért hálás és vallásos érzületből kiindulva – a mindenható, irgalmas Isten dicsérete, aki támaszt, kitartást és erőt adott elődeinknek ahhoz, hogy felvegyék a harcot a tövises föld ellen, majd a mérgező miazmák, rovarok, halálos járványok és természeti csapások ellenére termőfölddé varázsolják azt.

Jámbor elődeinkhez hasonlóan mondjuk hát mi is szívből: „Örök hála és dicsőség neked, Urunk!”

b) Másodsorban a kötelesség vezérelt, hogy megőrizsem azon nemes lelkű, becsületes emberek igazi emlékét, akik szülőfalunkat mai arculatához hozzásegítették. Lelkiismeretesen és türelmesen magukra vállaltak minden fáradságot, szenvedést, sok rosszindulatú, igazságtalan gyűlöletet, miközben csak egyetlen célt tartottak szem előtt: az utódok jövőjéről való gondoskodást.

Fent említettük a lelkületében is nemes Ittebei Kiss család példamutató magatartását, akik megteremtették szülőfalunk jövőjét. A nagylelkű Katalin asszony, majd fia, Kiss Antal, továbbá idősebb Kiss Miklós és jótékony felesége, Damaszkín Heléna, és végül fiuk, Kiss Elemér emléke örökké él a katalinfalvaiak szívében.

Hálás megemlékezéssel kell adóznunk az isteni gondviselés által küldött négy lelki vezetőnek is, akik a település kezdetétől fogva egészen napjainkig osztoztak híveik minden fáradozásában és szenvedésében, az inségben és a veszélyben, járvány és árvíz idején pedig Istenbe vetett bizalommal vigasztalták őket.

Példásan működött Balázs János, az első lelkipásztor és utóda, Matzek István, aki valóságos dicshimnuszt érdemel. Felszenteléskor tett fogadalmát a

kezdetektől fogva egészen a kolerajárvány során bekövetkezett haláláig hűen betartotta.

Szintén hálás köszönet illeti a világi vezetőket, akik viselték a település minden gondját.

Tisztelettel emlékezünk a tanári karra és az orgonistákra: „Szüleimnek köszönheten az életem, tanárainknak a neveltetésem.”

Természetesen a maga módján mindenki köszönetet érdemel. Egykor egy nagy uralkodónak volt egy ugyancsak nagy életcélja: „Virtute et exemplo.” – „Erényesen és példásan.” Ez a jelszó vezéreljen minket hazaszeretetre!

c) A harmadik ok, amely arra készítetett, hogy idős korom ellenére tollat ragadjak, és megírjam drága szülőfalunk történetének legfontosabb eseményeit, az volt, hogy felhívjam utódaink figyelmét, tanuljanak elődeink szenvedéseiből és fáradozásaiból. Apáink példáját szem előtt tartva éljenek mindig egyetértésben, felebaráti szeretetben, igaz istenfélelemben, és gyermekeiket is e szellemben neveljék.

Vigyázzunk magunkra! A tapasztalat mindenütt azt mutatja, hogy az erények széthullásával visszavonhatatlanul bekövetkezik a vagyon széthullása is.

Ettől a pusztulástól csak az igaz istenfélelem menthet meg bennünket; de nem azt, aki csak veszély esetén keresi a Mindenhatót, hanem az, akit az a meggyőződés vezérel, hogy a világegyetemet csak isteni erő alkothatta, aki feltűntünk áll, és akinek akarata szerint történik minden a világon.

Már reggel, ébredéskor ajánljuk első gondolatunkat Istennek! A másik gondolatunk ez legyen: „Amit nem akarsz, hogy veled tegyenek, te se tedd más-sal!” Ez az egyszerű, megszívlelendő mondás az alapja a legnagyobb keresztény erénynek, a felebaráti szeretetnek, melynek gyakorlása belső megbékéléshez vezet.

A világ – az emberiség szerencsétlenségére – nem jó irányba változott: a gonoszok gögje és istentelensége hitetlenségbe sodorja a kétkedőket, vallásváltoztatásra, sőt a vallásos meggyőződés elvetésére buzdítanak.

A család, az állami élet alapja, megrendült, Kelet-Európában teljesen meg-szűnt – a lakosság morális és fizikális kárára.

Óvakodjatok a hamis prófétáktól! Nézzetek körül, mindenütt látni és hallani csodákat, az irgalmas isteni gondviselés jeleit, amelynek útmutatásai előtt nem csukhatjuk be szemünket s fülünket.

Őseinket szokásaikban és hagyományaikban, egész keresztény katolikus életükben az istenhit vezérelte.

Legyünk hát méltó utódaik!

Áldd meg és tartsd meg Istenünk szülőföldünket, szeretett hazánkat, a több mint 130 éves Katalinfalvát!

Vége